

VOGELDORP

Woonomgevingsplan: uitgangspunten voor het ontwerp
[20 juli 1999]

De Nijl Architecten

Colofon

Dit werkboek doet verslag van de eerste fase van het opstellen van het woonomgevingsplan voor Vogeldorp. Dit woonomgevingsplan maakt deel uit van de voorgenomen renovatie van het dorp door woningstichting De Key.

Rotterdam, juli 1999

De Nijl Architecten

Endry van Velzen
Willemijn Lofvers
Erik van den Berg

Weena 723
Postbus 29095
3001 GB Rotterdam
tlf: 010 - 282 9930
tlf: 010 - 282 9920

Inhoud

Inleiding

1. Beknopte historische ontwikkeling

- 1.1. Planbeschrijving
- 1.2. Ontwikkelingen rond het dorp
- 1.3. Ontwikkelingen in het dorp

2. Huidige situatie

- 2.1. Opbouw van de compositie
- 2.2. Gebruik van de ruimte

3. Verkenning van aspecten

- 3.1. Parkeren
- 3.2. Leidingen en bestrating
- 3.3. Vuilnis
- 3.4. Binnenterrein, bergingen en beheer

4. Uitgangspunten voor het ontwerp

- 4.1. Twee vraagstukken
- 4.2. Opgaven

Inleiding

In de eerste fase van het opstellen van het woonomgevingsplan zijn de belangrijkste aspecten van de woonomgeving voor Vogeldorp in onderlinge samenhang in beeld gebracht en zijn de uitgangspunten voor het ontwerp opgesteld. Over sommige aspecten worden duidelijke aanbevelingen gedaan, andere aspecten worden als keuze voorgelegd. Het werkboek dient dus ook voor het aanscherpen van de standpunten van de verschillende partijen: de bewonersgroep, het stadsdeel en De Key.

In hoofdstuk 1 wordt de historische ontwikkeling van het dorp beschreven, inclusief de ontwikkelingen die momenteel op stapel staan. In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op de ruimtelijke opbouw van het dorp en het gebruik van de woonomgeving. In hoofdstuk 3 worden verschillende aspecten van de woonomgeving behandeld. Op grond van deze verkenningen worden in hoofdstuk 4 de uitgangspunten voor het ontwerp opgesteld.

Na de zomer ziet de planning er op hoofdlijnen als volgt uit.

- Opstellen concept-woonomgevingsplan
(half augustus - half oktober)
- Brede presentatie en meningsvorming
(eind oktober)
- Opstellen definitief woonomgevingsplan
(november - half december)

1. Beknopte historische ontwikkeling

1.1. Planbeschrijving

De bouw van Vogeldorp en Disteldorp, toen nog Nieuwendammerham respectievelijk Buiksloterham geheten, is uitgebreid beschreven in het *Tijdschrift voor Volkshuisvesting* van 15 mei 1920. De volgende citaten zijn afkomstig van Keppler.

"Het vinden van terreinen geschikt voor den bouw van noodwoningen, zal wel in elke gemeente moeilijkheden baren. Zulk soort woningen kunnen niet gebouwd worden op terreinen bestemd voor definitieven bouw. De keuze te Amsterdam viel op twee terreinen aan de overzijde van het Y, bestemd voor industriebouw. De terreinen waren indertijd opgespoten met een mengsel van zand en klei en moesten, indien er huisjes gefundeerd op betonplaten werden gebouwd, worden afgedekt met een laag zand. Voor het meest westelijke terrein was duinzand aanwezig, terwijl het meest oostelijke terrein wegens zandmoeilijkheden, met rivierzand moest worden opgehoogd.

Door mijn staf werden twee bebouwingsplannen ontworpen. Op het terrein West, werden 224 woningen, een centrale winkel, 2 dagwinkels, een badhuis, een "Ons Huis" en een administratiegebouw ontworpen. Op het terrein Oost werd een plan ontworpen bevattende 313 woningen, een centrale winkel, 4 dagwinkels, een badhuis, een "Ons Huis", een brandweerpost en een administratiegebouwtje.

De bouwblokken en de straatbreedte zijn vrij smal ontworpen. De diepte der bouwblokken bedraagt gemiddeld 20 M; straatbreedten van zes en acht M. komen voor. De afstand tusschen de gevels varieert van 6 M. tot 15 M.

De dorpjes zijn feitelijk een voorbeeld van gezonde normalisatie; immers slechts twee hoofdtypen van woningen werden toegepast.

Trottoirs vonden geen toepassing bij den aanleg. Voortuinen werden in ruime mate ontworpen. De vrees, dat bewoners, onwend aan bloemen en groen, geen liefde meer zouden kunnen opbrengen voor planten, is volkomen gelogenstraft. De verzorging van de tuinen is goed en binnen enkele jaren zal het een lust zijn de resultaten van een goede plantenverzorging te mogen waarnemen. De wegen zijn niet alle bestraat, doch als grindwegen aangelegd.

In elk complex is aanwezig een bescheiden "Warenhuis", een badhuis en een "Ons Huis", terwijl depots van de Gemeentelijke Wasscherij mede aanwezig zijn. Vootral zijn douchebaden aangebracht; toch meende ik dat een enkele kuip niet mocht ontbreken. Aan de badhuizen is een verkoopplaats van warm water verbonden.

In de beide complexen wonen gezinnen van allerlei aard en welgesteldheid. Vaak zeer groote gezinnen. De woningnood heeft gemaakt dat de groote afstand van de stad niet al te bezwaarlijk werd geacht. Thans nu de complexen meer en meer omsloten worden door andere bouwcomplexen ontstaan er zoowel in den Nieuwendammerham als in de Van der Pek-buurt nieuwe stadscentra met eigen karakter en eigen gebruiken.

De noodwoninggroepen moeten beschouwd worden als ene voorziening in den nood en kunnen niet vergeleken worden met de wel is waar kostbare, doch ook goede woningen, voldoende aan alle eischen van Rijk en Gezondheids-commissie, welke krachtens de Woningwet gebouwd.

Bijgaande illustraties geven een denkbeeld der dorpen. Wat niemand ooit heeft kunnen verwachten is verwezenlijkt. Het eengezins-arbeiders-huis uit steen gebouwd heeft zijn intrede in de hoofdstad gedaan. wat dit beteekent behoef ik zeker in dit tijdschrift niet nader te verklaren."

4 Dagwinkels

Administratiegebouwtje

'Ons Huis'

Binnenterrein

Woonstraat ('20)

Woonstraat ('32)

Vogelkade ('68)

Vogelkade ('50)

1.2. Ontwikkelingen rond het dorp

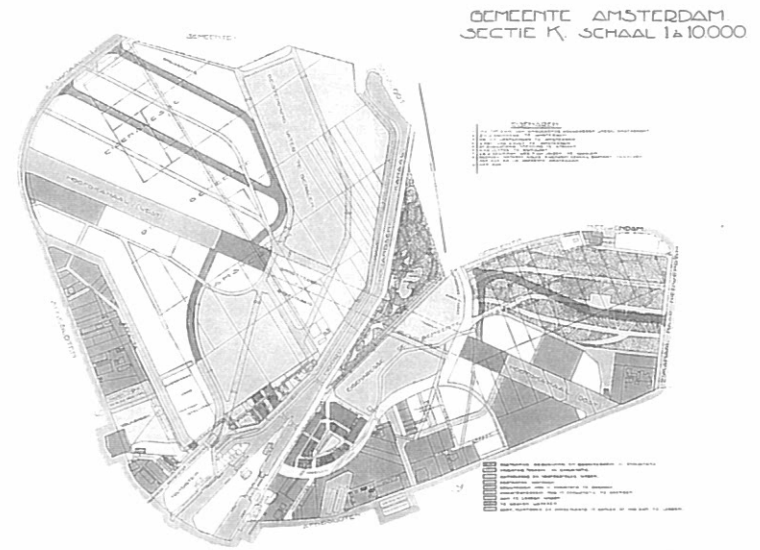
In de loop van de 19e eeuw werden in Amsterdam Noord buitendijkse terreinen aangeplempt, hoofdzakelijk bedoeld voor industrie. Aanvankelijk bleef de industriële ontwikkeling achter, waardoor opbrengsten uit gronduitgifte tegenvielen. Het herziene uitbreidingsplan van 1914 opende de weg naar een meer gemengde uitbreiding, naast industrie ook woningbouw en parken. Op kaarten uit 1916 is te zien dat Vogeldorp op een nog maagdelijk terrein is gesitueerd. In de loop van de jaren daarna is het industriegebied verder ontwikkeld en zijn enkele kanalen gegraven. Verder is korte tijd later tegenover Vogeldorp een woonwijk (Vogelbuurt) gebouwd en aan de noordkant het volkstuintencomplex 'Buitenzorg' en het Vliegenbos aangelegd. Aan de oostkant is in de loop der tijd bedrijvigheid ontstaan. Het Van Hasselkanaal aan de zuidkant van het dorp is nooit volgens de plannen geheel doorgetrokken, en is recentelijk weer grotendeels gedempt. Tot de demping van het kanaal heeft Vogeldorp altijd op enige 'afstand' van de stad gelegen.

Het Algemeen Uitbreidingsplan van Amsterdam uit 1934 zag geen bijzondere rol voor Amsterdam Noord weggelegd. Dat perspectief veranderde echter ingrijpend met het Structuurplan van het stedelijk gebied ten noorden van het IJ uit 1958, waarin een forse uitbreiding van het stadsdeel was voorzien. Onderdeel van deze uitbreiding was de aanleg van nieuwe infrastructuur: de IJ-tunnel en de Leeuwarderweg, met als aftakking de halfverhoogde Van Hasseltweg op het tracé van het kanaal. Deze weg

eindigt op een rotonde schuin tegenover Vogeldorp en takt daar aan op de Meeuwenlaan. Op het terrein tussen Vogeldorp en deze laan stond vroeger het administratiegebouw, als overgang tussen dorp en stad.

Voor de nabije toekomst zijn twee ontwikkelingen voor Vogeldorp van belang. De eerste ontwikkeling betreft het laatste deel van het Van Hasselkanaal-Oost, dat inmiddels is gedempt. Dit terrein is bestemd als bedrijvenlocatie en wordt onsloten door de verlengde Van Hasseltweg. Het Akzo-terrein zal ook via deze weg worden ontsloten, waardoor de Zamenhofstraat wordt ontlast. Ook zal de 6e Vogelstraat een verbinding met de nieuwe weg krijgen. De tweede ontwikkeling betreft de herstructurering van het tracé van de Van Hasseltweg. Een van de aanleidingen is een nieuw metrostation op de kruising van de Leeuwarderweg. Er wordt gedacht aan het verlagen van de weg in combinatie met de aanpak van de openbare ruimte en nieuwbouw van woningen en voorzieningen. Deze ontwikkeling verkeert nog in een vroeg planstadium. Beide ontwikkelingen brengen met zich mee, dat het dorp in ruimtelijk opzicht meer onderdeel van de stad wordt gemaakt.

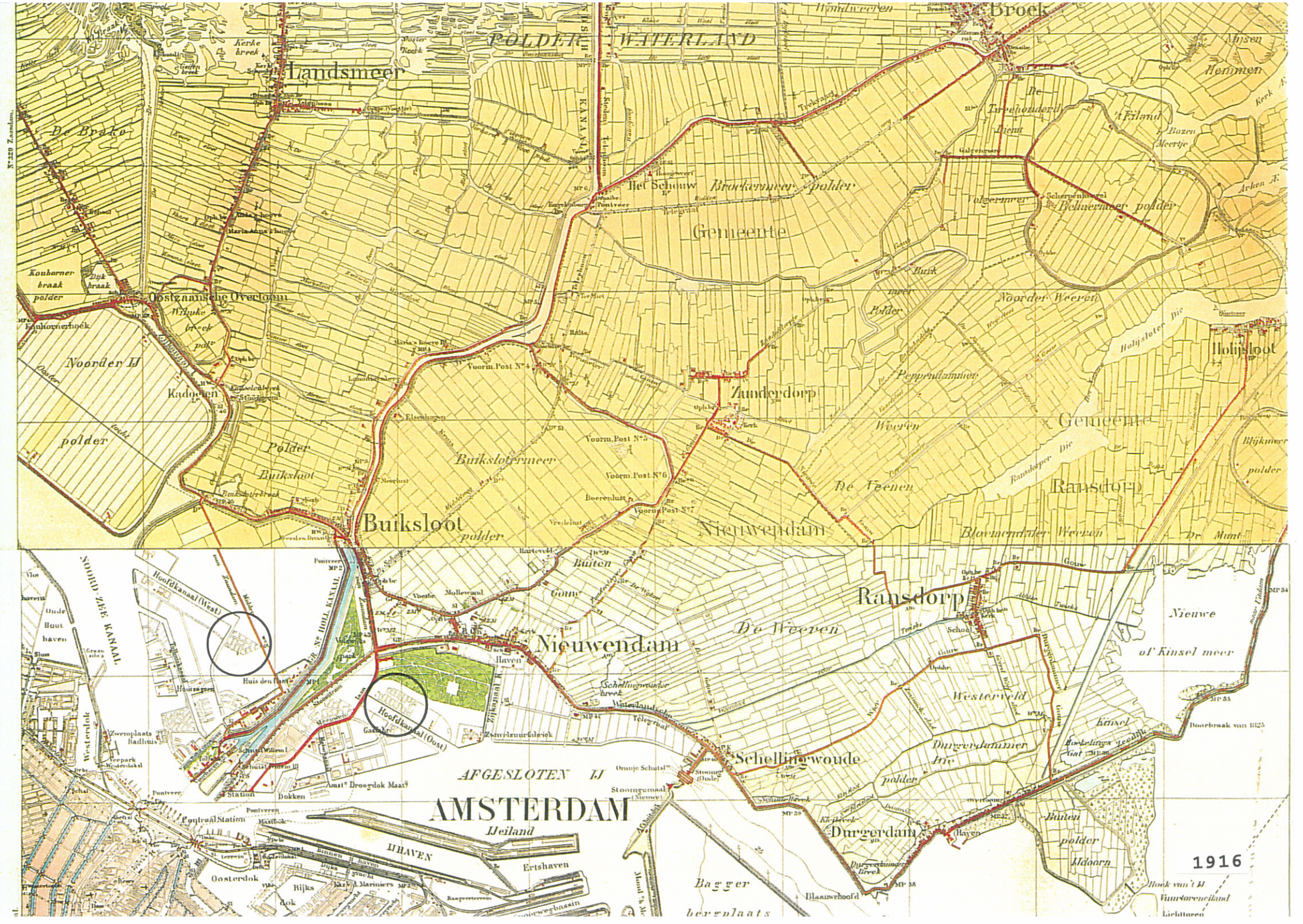
Herzien uitbreidingsplan 1914

Structuurplan 1958

Uitbreidingsplannen voor Amsterdam Noord

N 2420 Zanddam

Landsmeer

POLDER WATERLAND

Broek

Gemeente

Obstaansche Overtoom

Noorden IJ

Kuddeken

Zuiderdorp

Buikslot

Nieuwendam

Gemeente

Ransdorp

Nieuwendam

Ransdorp

Nieuwe of Kinsel meer

AFGESLOTEN IJ

AMSTERDAM

IJland

Schellingwoude

Durgedam

Buiten polder

Mdoorn

1916

Monk van 't H Vuursteenveld Lichtoren

11

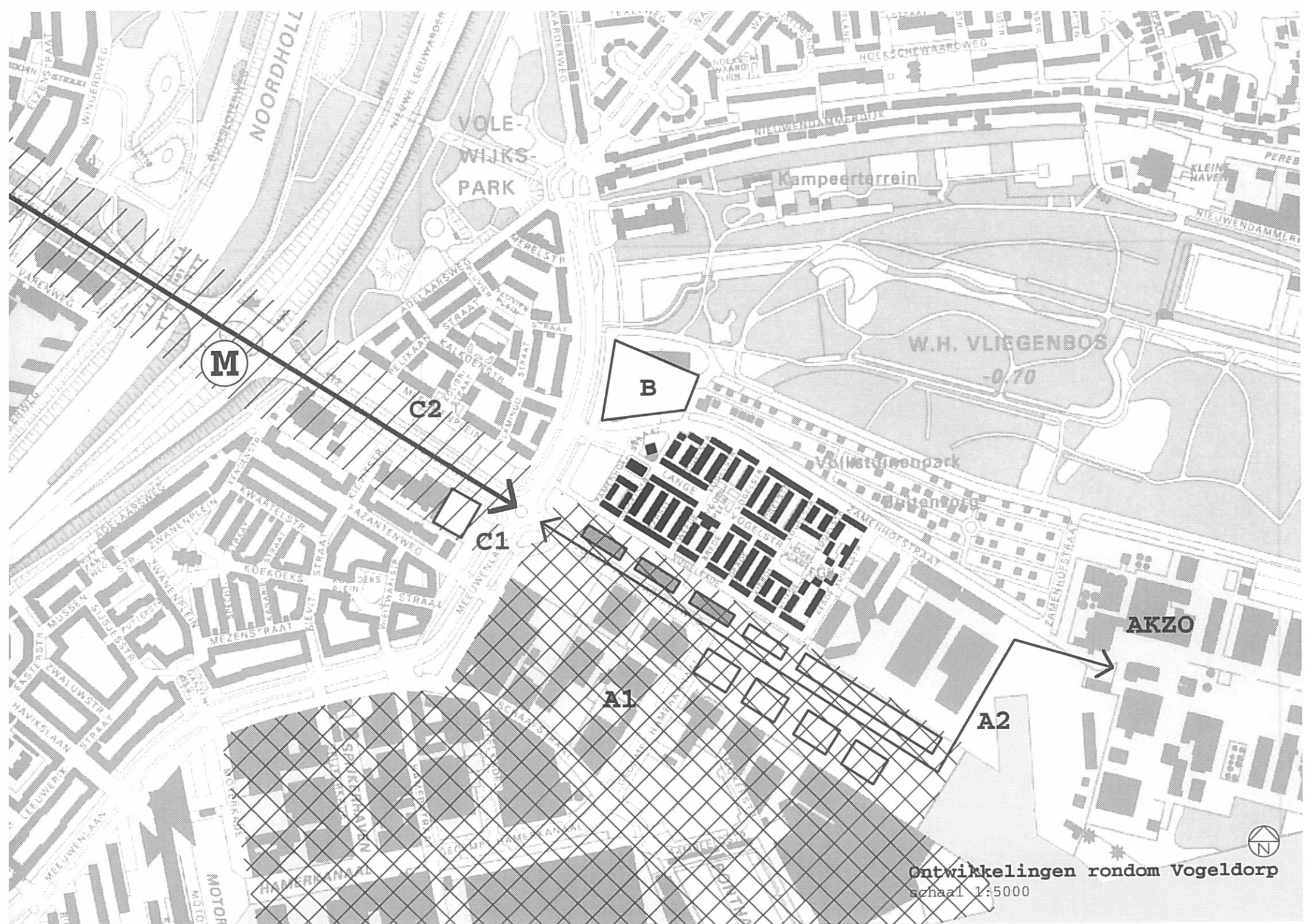

AMSTERDAM

1999

Legenda

- A 1** Herontwikkeling en uitbreiding van
industrieterrein (omg. Hamerstraat)
- A 2** Ontsluiting van AKZO via verlengde Van
Hasseltweg / ontlasten Van Zamenhofstraat
- B** Nieuwbouw technische school
- C 1** Woontoren van 8/9 lagen
- C 2** Herprofileren Van Hasseltweg
- M** Metrohalte Noord-zuidlijn

M

C2

B

C1

A1

A2

AKZO

Ontwikkelingen rondom Vogeldorp
schaal 1:5000

1.3. Ontwikkelingen in het dorp

Vogeldorp is in 1917 gebouwd. Sindsdien zijn woningen, buitenruimte en voorzieningen menigmaal aangepakt. Een en ander is door middel van archief- en literatuuronderzoek in beeld gebracht.

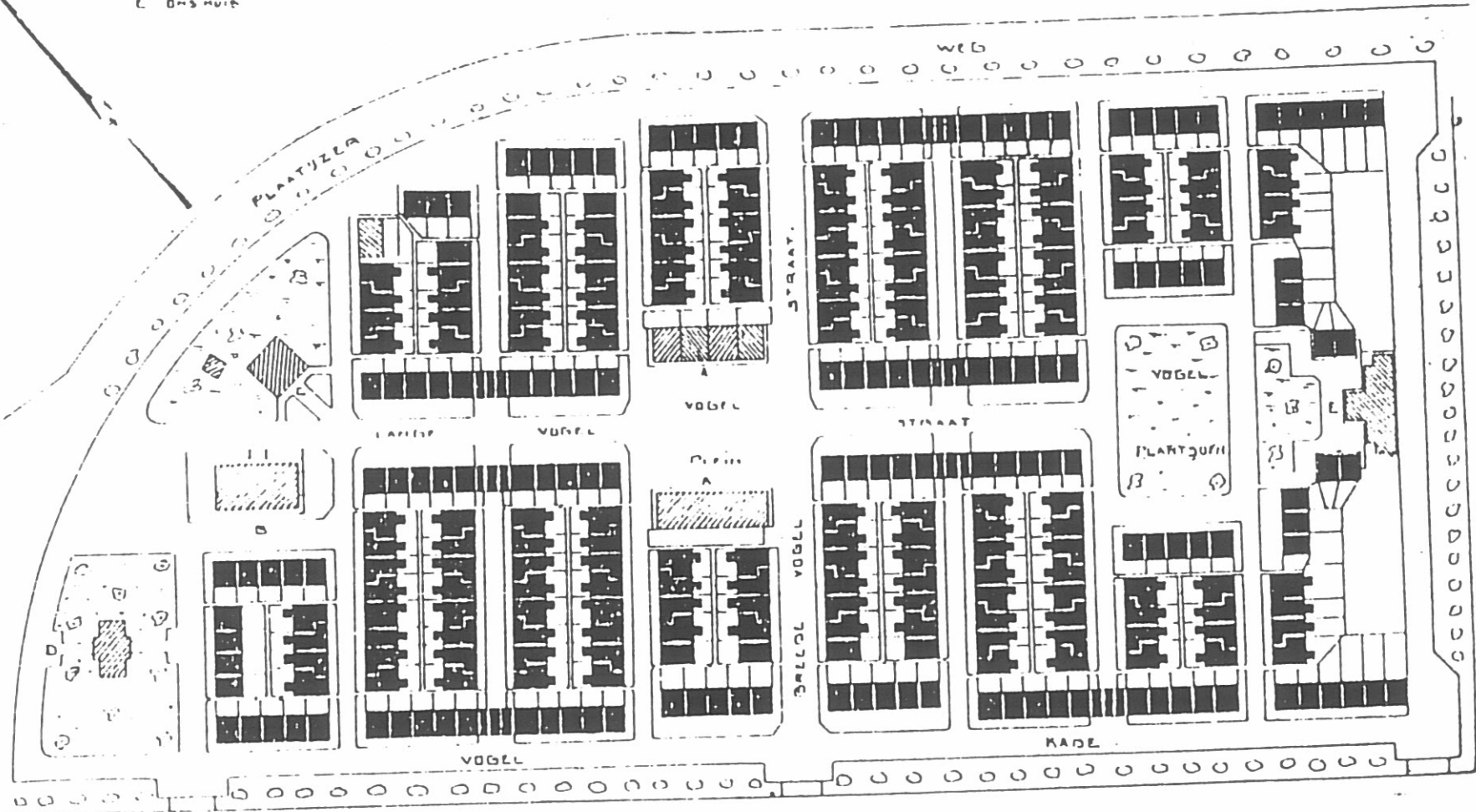
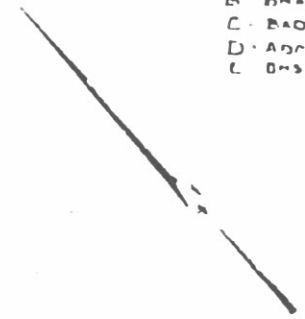
De woningen zijn in de eerste jaren verschillende keren verbeterd. In 1920 zijn drempels bij de buitendeuren aangebracht om inregenen te voorkomen en zijn de schoorstenen verlengd om rookoverlast tegen te gaan. In 1926 zijn dakgoten en luifels vernieuwd en is de buitenkant geschilderd. In 1932 kreeg het dorp een opknapbeurt en is het vochtprobleem wederom aangepakt. In 1953 was de aanvankelijke levensduur van 35 jaar verstreken. Gezien de woningnood werd besloten het dorp nog 15 jaar in stand te houden. Dit motief speelde ook in 1967, toen de levensduur opnieuw met 15 jaar werd verlengd. De woningen waren vanaf dat moment vooral bedoeld voor 'aflopende' gezinnen, waarvan de hoofdbewoner 45 jaar of ouder was. In 1983 kregen de woningen een instandhoudingsbeurt voor 10 jaar. Na het verstrijken van deze termijn ontbrandde medio jaren 90 een strijd over de aanpak van het dorp. Deze strijd werd beslecht in het voordeel van het dorp. Besloten is om het dorp voor 25 jaar op te knappen. Daarvoor is het dorp in eigendom overgegaan van het Woningbedrijf naar De Key. Voor De Key speelde ook de cultuur-historische waarde van het dorp als markant resultaat van vroege volkswoningbouw een belangrijke rol bij de beslissing tot aankoop.

De buitenruimte is een aantal malen op de schop gegaan. Bij aanleg waren de straten niet bestraat, maar als grindwegen uitgevoerd. Volgens foto's uit die tijd waren de voortuinen begrensd door lage houten hekken. Alle woningen hadden een kleine achtertuin op het binnenterrein. Enkele grotere binnenterrein hadden ook nog een gemeenschappelijk grasveld. In 1932 werd begonnen met het verharderen van de straten. Op tekeningen uit 1953 is te zien dat paden naar de binnenterreinen betegeld zijn. Bij de tweede levensduurverlenging in 1967 werd de inrichting van de buitenruimte ingrijpend veranderd. Er vond een radicale 'opschoning' plaats, waarbij alle bouwsels, erfscheidingen, vuil en puin werd verwijderd ten gunste van zoveel mogelijk gemeenschappelijk groen. Alle woningen kregen een terras (plaatsje) aan het gemeenschappelijke open binnenterrein. Ter plekke van winkels en bergingen werden afscheidingen van ligusterhagen geplant. Inmiddels zijn op sommige plaatsen weer delen van het gemeenschappelijk binnenterrein als privé-tuin in gebruik genomen. Ook zijn op enkele plaatsen 'illegale' bergingen en schuttingen getimmerd. In de loop der tijd is de inrichting van het Vogelplein en het Vogelplantsoen veranderd. Op de oorspronkelijke tekeningen is een formele behandeling zichtbaar, waarbij een duidelijk contrast tussen beide ruimten is gemaakt: een plein en een plantsoen, door wegen omzoomt. In de huidige situatie zijn beide ruimten min of meer gelijksoortig ingericht en is het Vogelplantsoen doorgetrokken tot het buurthuis.

Aanvankelijk was er een gedifferentieerd aanbod van gemeenschappelijke voorzieningen: winkels, badhuis/wasserij, buurthuis, brandweergarage en een

administratiegebouw. Het administratiegebouw op de kop van het dorp is al lang geleden gesloopt, evenals het winkelblok aan de noordkant van het Vogelplein. Het buurthuis is herbouwd als het clubhuis van speeltuinvereniging de Wiekslag. Ook de overige voorzieningen zijn inmiddels opgedoekt. Deze gebouwen zijn nu vaak in gebruik als atelierruimte.

- A. WINKEL
- B. BRANDWEG
- C. BACHUIS
- D. ADMINISTRATIE GEBOUW.
- E. ONDERS

JOHAN VAN HASSELT KANAAL - OOST.

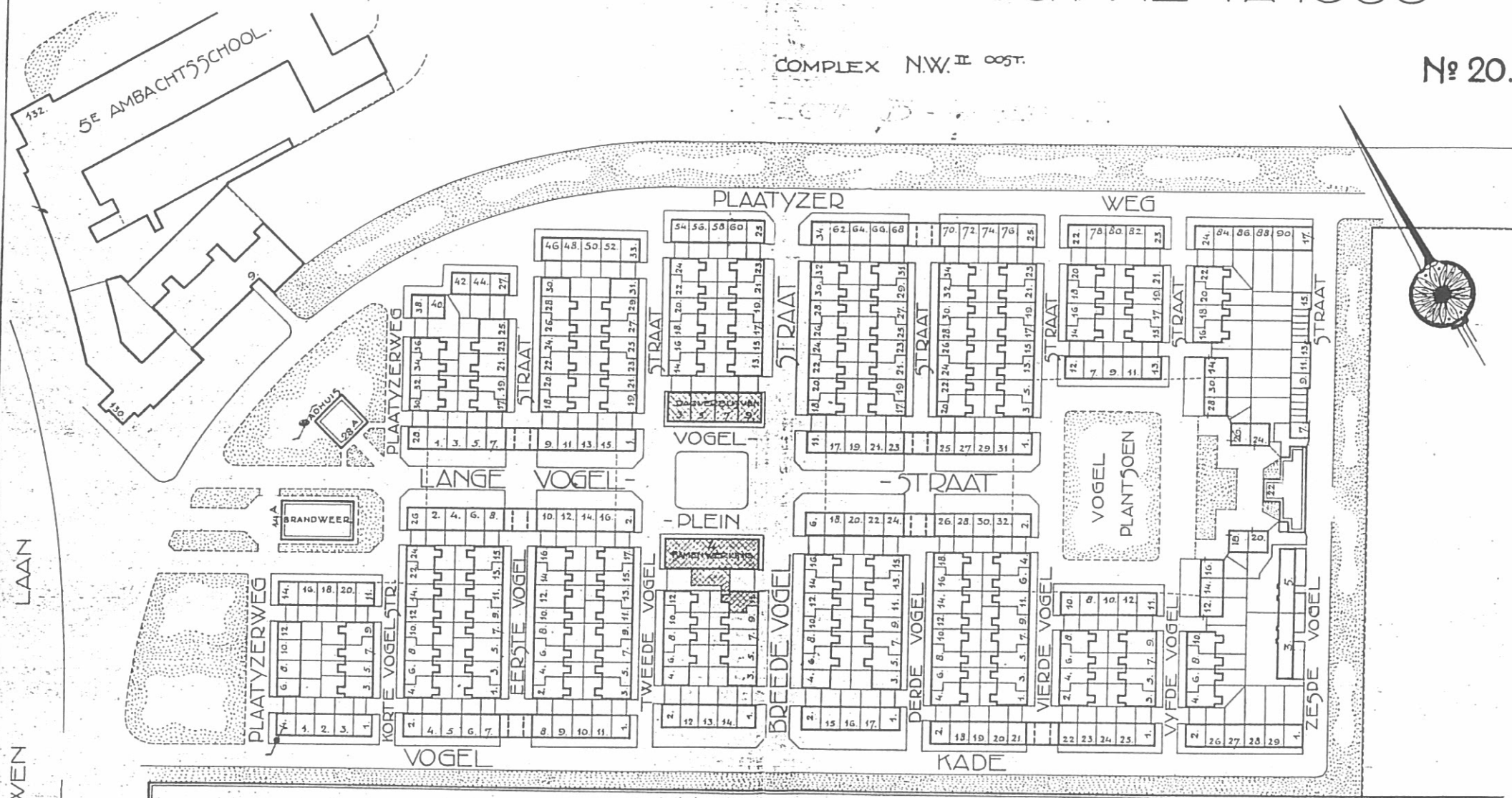
COMPLEX
NOODWONINGEN.
NIEUWENDAMMERHAM.

SITUATIE VOGELDORD

SCHAAL 1:1000

COMPLEX N.W. II OOST.

Nº 20.

MEEUWEN LAAN

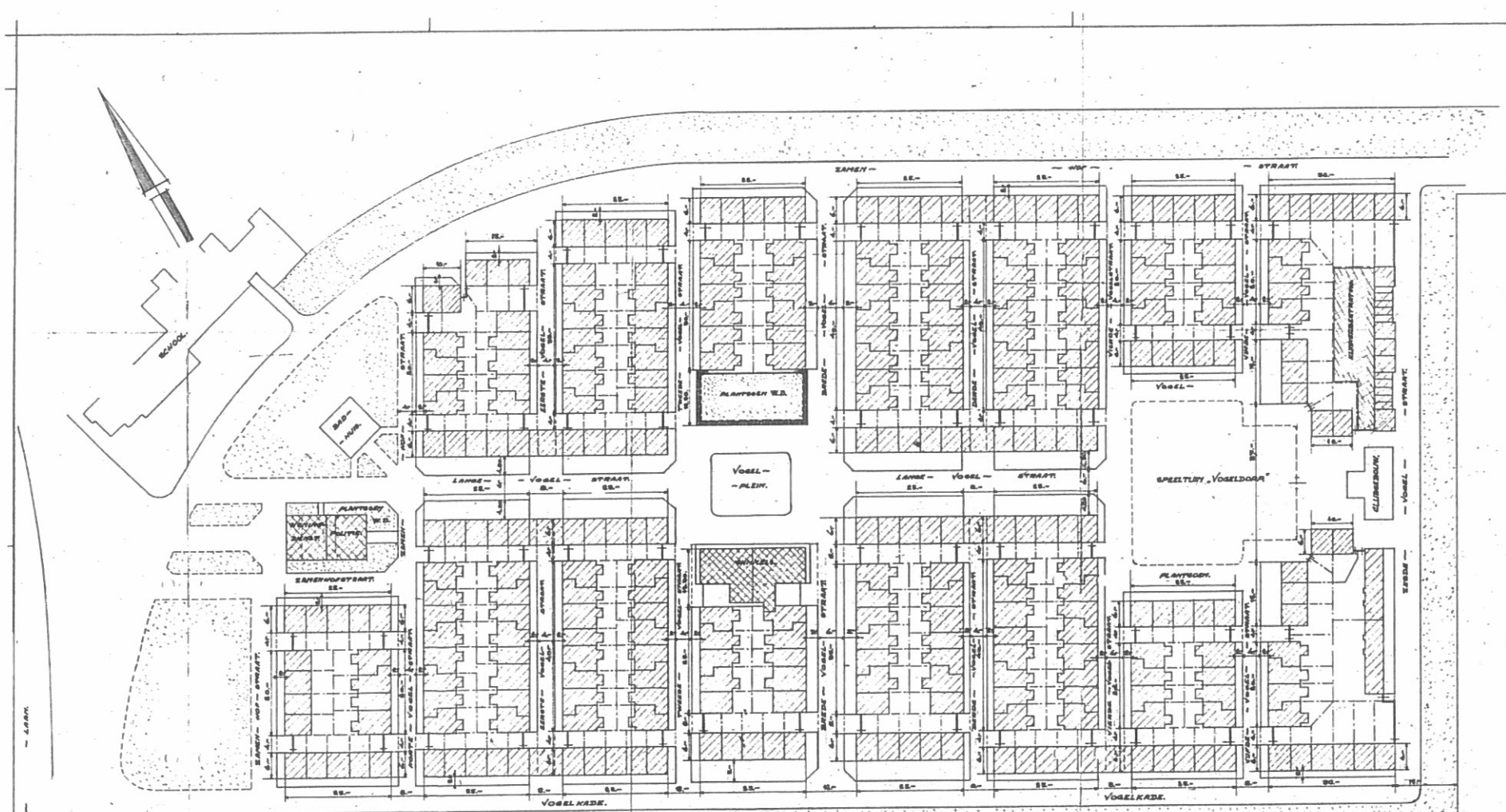
JOHAN VAN HASSELT

KANAAL (O)

WINKEL 5

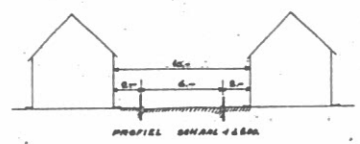
jaren '30

MAART 1935.
MEI 1936.

- 4.60m
 - 4.60m
 - 4.60m

TOEGANG - VAN - HANDELT - KANAAL.

GATE 1941
 TUNYERSAMMEDI, RIJOLINGS WERK, TUNYERSAMMEDI, BESTRATINGEN, EYE...
 2-4-3
 BY VERBAND MET RESTAURATIE ITS...
 BESTE: 110 16-11-1953.

GOVERNMENT DE WERKDIENST 14 502
 ONDER HOOFD
 POTTERDAM

jaren '50

nr.	Voorhagen m ² .	Kijktuinen m ² .	Rijwiel- tegels st.
1.	169	251	
2.	145	260	
3.	192	282	
4.	193	263	
5.	192	284	
6.	137	172	
7.	164	201	
8.	216	293	
9.	203	332	
0.	192	285	
1.	192	290	
2.	169	198	
3.	152	202	
4.	184	591	
5.	172	606	
6.	88	160	4.
al.	2760 m ² .	4670 m ² .	4. st.

27/11-70 = 504 m² Bordens galgen op de huizen
om de woning blokken.
66 - 90 m liggestroom hang,

— Voorhagen
□ Kijk- en voortuinen (gazons + borders)

GEMEENTELIJKE DIENST
VOLKSHUISVESTING AMSTERDAM
voorbereiding-kaartafdeling
complex: NW^o Oost
schaal 1:1000 R/S 2 5
GET: J.v.d.P. GEZ: Bt. FEBR. 1957

afm 25 x 41

eind jaren '60

Legenda:

 openbaar groen

 prive groen

 stoep

 hagen/struiken

 schuurtjes

 bomen

 0 10 20 30 40 50 m.

Inventarisatie 1999
Bestaande situatie

2. Huidige situatie

2.1. Opbouw van de compositie

Vogeldorp is als één architectonisch/ stedenbouwkundig 'bouwwerk' ontworpen, waardoor een grote mate van formele eenheid is bereikt. De woningen vormen het 'basis-materiaal' van deze compositie. Er zijn slechts twee soorten woningen, hoog- en laagbouw. Op enkele plaatsen van de hoofdstructuur zijn poorten toegepast of komen bijzondere voorzieningengebouwen voor. Met dit beperkte assortiment is een grote variatie aan buitenruimten gemaakt, waarmee de dreigende monotonie van veel dezelfde woningen effectief is vermeden.

Het belangrijkste moment in de compositie van Vogeldorp is langgerekte hoofdstructuur van grotere ruimten waaraan ook de gemeenschappelijke voorzieningen zijn gesitueerd, verbonden door de Lange Vogelstraat: de kop van het dorp met het administratiegebouw, het badhuis en de brandweergarage, het Vogelplein met winkels en het Vogelplantsoen met het buurthuis. De Lange Vogelstraat is breder en de straatruimte wordt benadrukt door de zijstraten ruimtelijk te begrenzen met poorten. Verder zijn de randen van belang: de Zamenhofstraat met de sfeer van het groen en de volkstuinten en de Vogelkade, ooit langs het kanaal. Tussen de hoofdstructuur en de randen zijn smallere woonstraten opgespannen. De enige uitzondering is de Brede Vogelstraat, die het Vogelplein aan de oostkant kruist. De hoogbouw staat langs de Lange

Vogelstraat en de randen, terwijl de laagbouw aan de tussenstraten is gesitueerd. Beplanting van bomenrijen en hagen heeft aanvankelijk minder een rol gespeeld in de compositie. Pas in de jaren 70 zijn de hagen het straatbeeld gaan bepalen. De bomen hebben geen uitgesproken formele ordening en zijn vooral aan de rand van het dorp geplant.

Het dorp heeft een precaire schaal. Hoewel woningen en tussenruimten naar huidige maatstaven ronduit krap zijn, is de verhouding van de verschillende elementen ten opzichte van elkaar zeer geslaagd. Ten opzichte van de laagbouw doet de tussenruimte van 6 meter bijvoorbeeld ruim aan. Met de introductie van meer eigentijdse maten loop je het risico, dat deze verhoudingen onder druk komen te staan en opeens als klein worden ervaren.

2.2. Gebruik van de ruimte

Hoewel na de 'opschoning' van 1967 alle binnenterreinen gemeenschappelijk zijn, is in Vogeldorp een proces van private toeëigening zichtbaar. Dit proces is in kaart gebracht door een inventarisatie van alle binnenterreinen. Op deze kaart zijn ook de 'illegale' bergingen aangegeven. Uit de opname blijkt, dat op diverse plaatsen de doorgangen naar de binnenterreinen zijn dichtgezet en dat er soms schuttingen en andere bouwsels zijn getimmerd. Verder is ongeveer 15 % van de binnenterreinen vertuind.

Afgaand op waarneming ter plaatse en parkeertellingen is de huidige parkeerdruk in het

dorp niet al te groot. Incidenteel wordt in de smalle woonstraten geparkeerd, soms zelfs in de voortuinen. De straatprofielen zijn daar wat maat en schaal betreft niet op berekend. De hagen tussen straat en voortuin zijn door verwaarlozing van het gemeenschappelijk onderhoud op vele plekken sleets geworden en soms zelfs verwijderd.

De inrichting van het Vogelplein en Vogelplantsoen is diffuus, een optelling van vele elementen. Daardoor is het ruimtelijk contrast tussen plein en plantsoen, maar ook met de binnenterreinen verminderd. Overal is het ongeveer hetzelfde. Dit effect wordt versterkt door het wegvallen van het noordelijk winkelgebouw aan het Vogelplein, waardoor de scherppte van de ruimtelijke geleiding is verdwenen.

Kop Vogelddorp

Zamenhofstraat

Volkstuinen 'Buitenzorg'

Vogelkade

6e Vogelstraat

Poort Lange Vogelstraat/1e Vogelstraat

Lange Vogelstraat

'woonstraat'

Vogelplein

Vogelplein

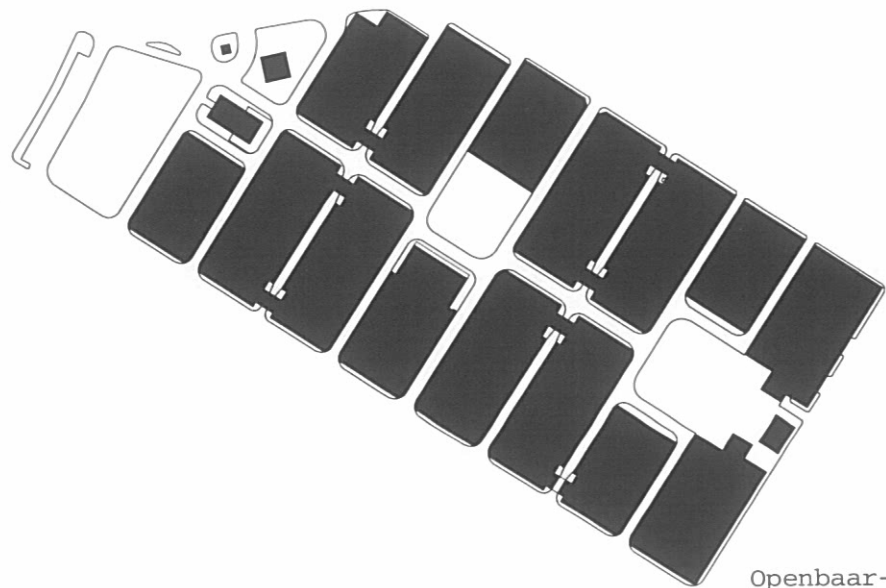

Vogelplantsoen

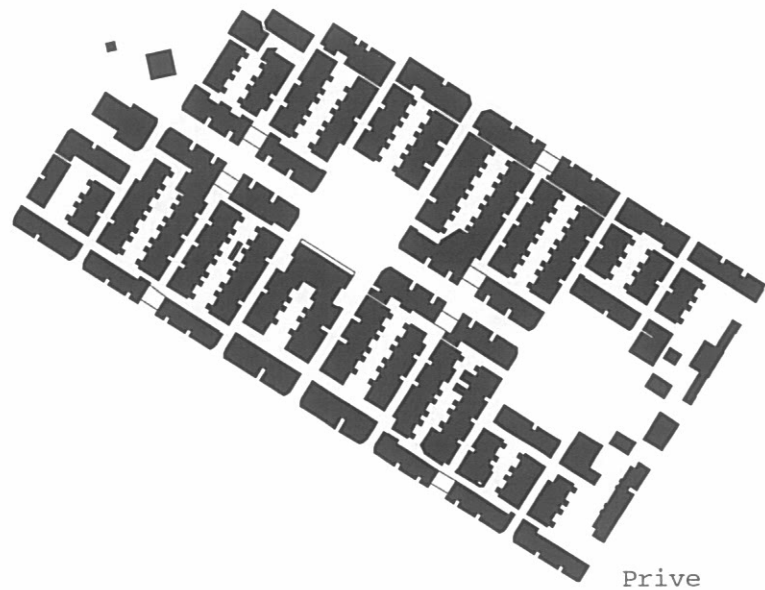
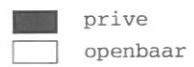

Vogelplantsoen

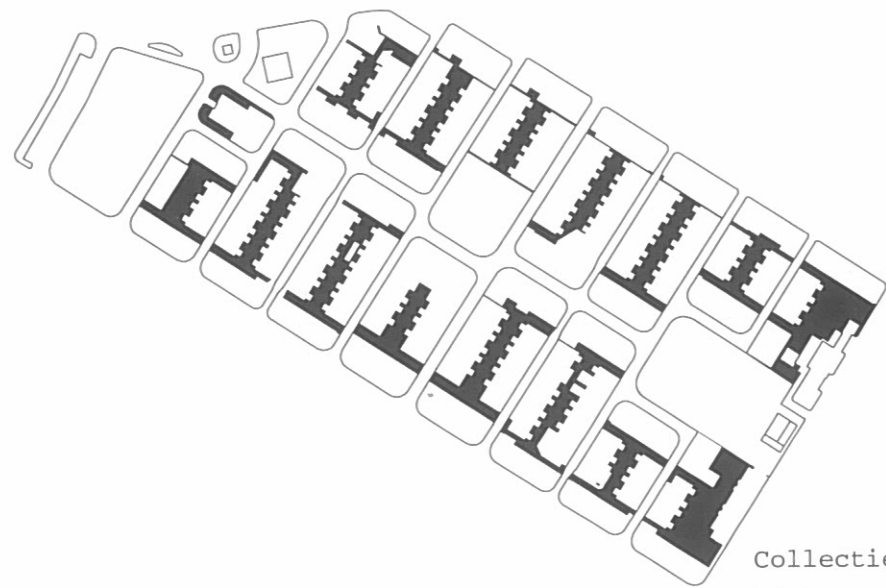
Openbare ruimte

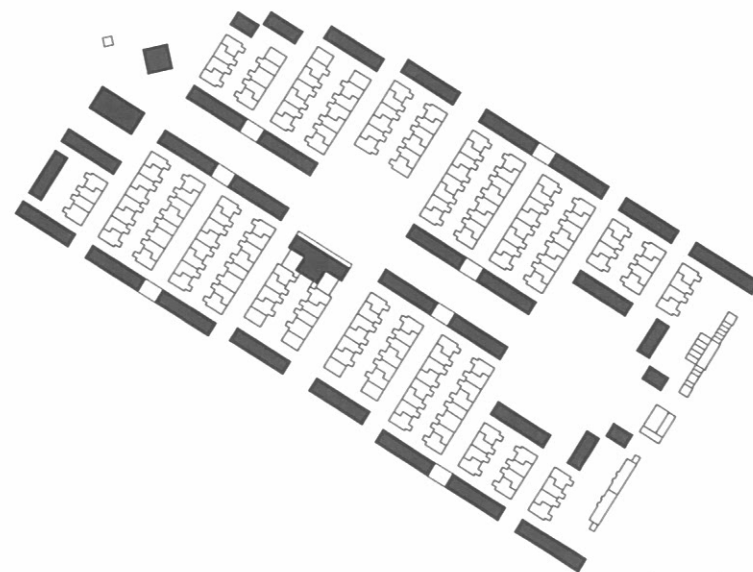
Openbaar-prive

Prive

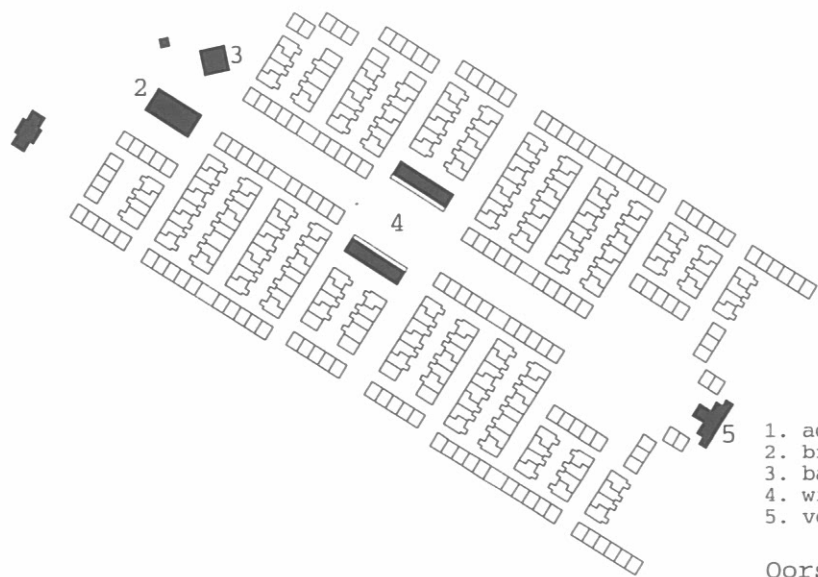

Collectief

Bebouwing hoog/laag

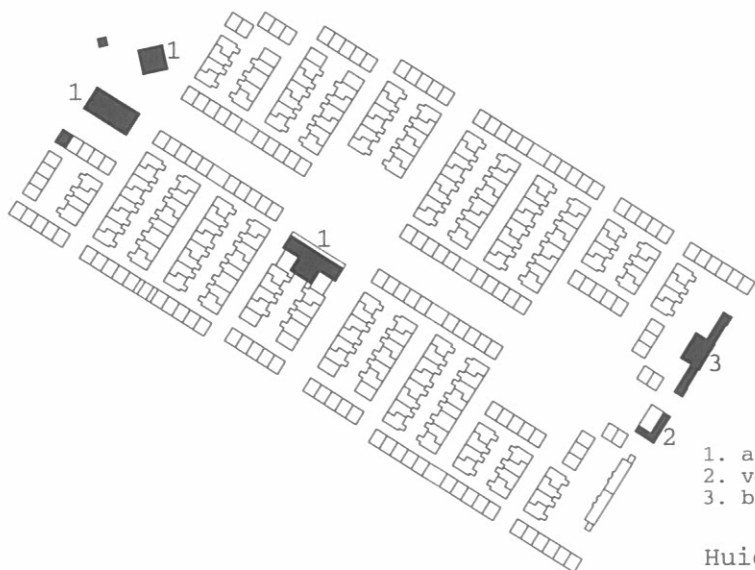

- 1. administratiegebouw
- 2. brandweer/politiepost
- 3. badhuis
- 4. winkels
- 5. verenigingsgebouw 'Ons huis'

Oorspronkelijke voorzieningen

Ontsluiting woningen
 ► woningontsluiting

- 1. ateliers
- 2. verenigingsgebouw 'Ons huis'
- 3. bergingen

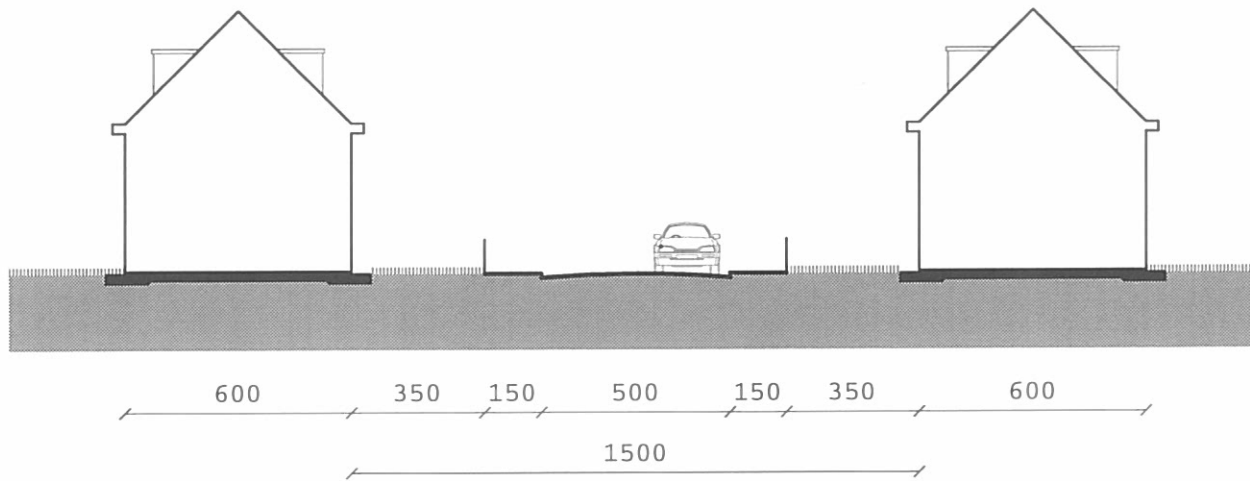
Huidige voorzieningen

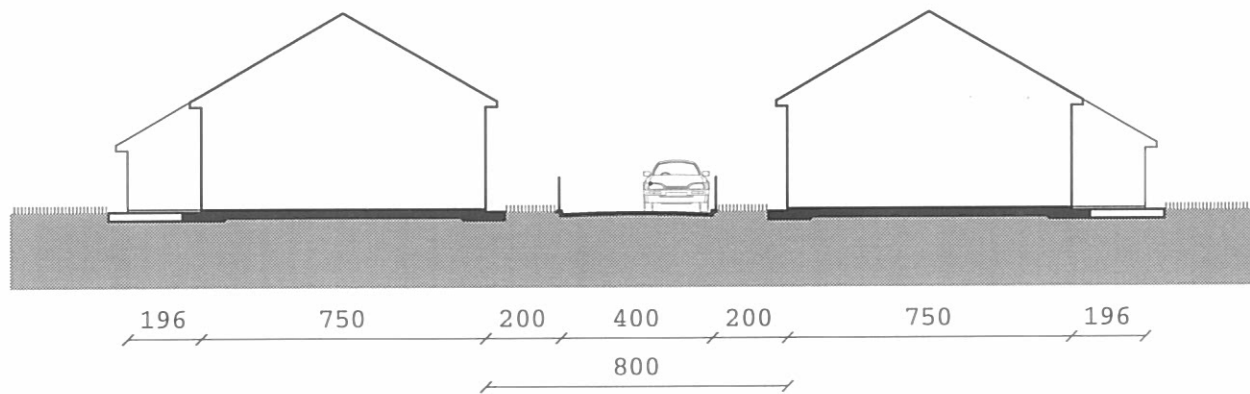
nieuwbouw

Randen
Bestaande situatie

Profiel hoofdstraat
 Lange Vogelstraat
 schaal 1:200

Profiel woonstraat
 Korte Vogelstraat
 schaal 1:200

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

15 binnenterreinen

3. Verkenning van aspecten

3.1. Parkeren

Gezien het historische karakter van het dorp en de beperkte loopafstanden naar de randen ligt de keuze voor een autoluw woonmilieu voor de hand. De woonstraten kunnen tot 3,5 meter worden versmald, zodat parkeren slecht mogelijk is. Daarbij kan de invoering van eenrichtingsverkeer worden overwogen. Bij een dergelijke opzet kan het parkeren worden geconcentreerd aan de randen.

Op grond van de door het stadsdeel aangegeven parkeernorm van 1 auto op 2 woningen is een capaciteitsverkenning gemaakt. Uit deze verkenning blijkt, dat de capaciteit aan de randen van het dorp groot genoeg is. Kanttekening daarbij is dat er extra aandacht moet worden gegeven aan de inpassing van de eco-zone langs de Vogelkade.

19 pp

38 pp

27 pp

Aantal parkeerplaatsen: 84 pp.

Parkeren randen
Bestaande situatie

3.2. Leidingen en bestrating

In Vogeldorp liggen de ringleiding van de riolering en de gasleidingen op het binnenterrein. Beide leidingstelsels moeten nog worden vernieuwd. Dat geldt ook voor de leidingen in de straat. Bijzondere aandacht vergt de afwatering van de Zamenhofstraat. Door de hogere ligging, het asfalt en het ontbreken van goten en opsluitbanden wordt het water niet in de straat opgenomen, maar stroomt het de voortuinen in. Het water komt uiteindelijk onder de funderingsplaten terecht en veroorzaakt daar vochtproblemen.

Momenteel wordt met het stadsdeel en de nutsbedrijven overlegt in hoeverre de vernieuwing van de leidingen kan worden met de aanpak van de woonomgeving. Indien de straten worden vernieuwd, dan is herprofilering mogelijk. Daarbij zal de minimale breedte van de bestrating worden bepaald door o.a. het leidingenpakket, ongeveer 3,5 meter. Door het wegvallen van het doorgaande karakter van de Zamenhofstraat kan deze straat een nieuwe inrichting krijgen. Daarbij kan ook de afwateringsproblematiek worden aangepakt.

Parkeernorm 0,5
 Benodigd: 157 pp.
 Totaal: 169 pp.

→
 Eenrichtingsverkeer
 ↔
 Tweerichtingsverkeer

Verkeersstructuur
 Nieuwe situatie

- water
- gas
- KPN
- elektra
- A2000
- riolering

Leidingverloop
Bestaande situatie

3.3. Vuilnis

De wijze waarop de Gemeentereiniging het huisvuil ophaalt zal waarschijnlijk in de nabije toekomst gaan veranderen. Het stadsdeel heeft aangegeven dat daarvoor twee opties liggen. Op de eerste plaats het zogeheten VIS, een gescheiden vuilinzamel systeem met ondergrondse containers. Bij dit systeem zijn alleen de inwerppunten bovengronds. De maximale loopafstand van de woningen tot de inwerppunten is 75 meter. De containers worden geleegd met een speciale takelwagen, die alleen de bredere straten kan berijden. Dit systeem wordt elders in de stad op grote schaal ingevoerd. De andere optie is meer specifiek: een op de schaal van het dorp toegesneden vuilophaalsysteem, vergelijkbaar met het vuilophaalsysteem bij het Plan Van Gool (tegenover winkelcentrum Buikslotermeerplein). Het huisvuil wordt daar op iedere straathoek bij elkaar gezet en een à twee keer per week met een kleine wagen opgehaald.

De afweging tussen deze opties is grotendeels zaak van de Gemeentereiniging, waarbij de keus voor het ondergrondse containersysteem het meest voor de hand ligt. Op grond van de loopafstand van 75 meter is gekeken naar de mogelijkheid om de inwerppunten aan de rand van het dorp te situeren.

Afvalverzamelpunten
Centraal Inzamel System

3.4. Binnenterreinen, bergingen en beheer

Een van de moeilijkste aspecten van de woonomgeving is de toekomstige inrichting van de binnenterreinen, de mogelijkheden voor de plaatsing van bergingen en het beheer dat daar bij hoort. Vanuit het perspectief van open binnenterreinen zijn de mogelijkheden voor bergingen onderzocht en de beheersconsequenties op een rij gezet.

In Vogeldorp hebben de binnenterreinen over het algemeen een kleinere maat dan die in Disteldorp. Vrijwel alle binnenterreinen zijn tussen de laagbouw 6 meter breed. Uitgaande van de kwaliteit van een groene, gemeenschappelijke open ruimte is op deze terreinen uitgifte van tuinen ongewenst. Wel is het mogelijk om ter plaatse van de doorgangen, dus achter de hoogbouw kleine tuinen uit te geven.

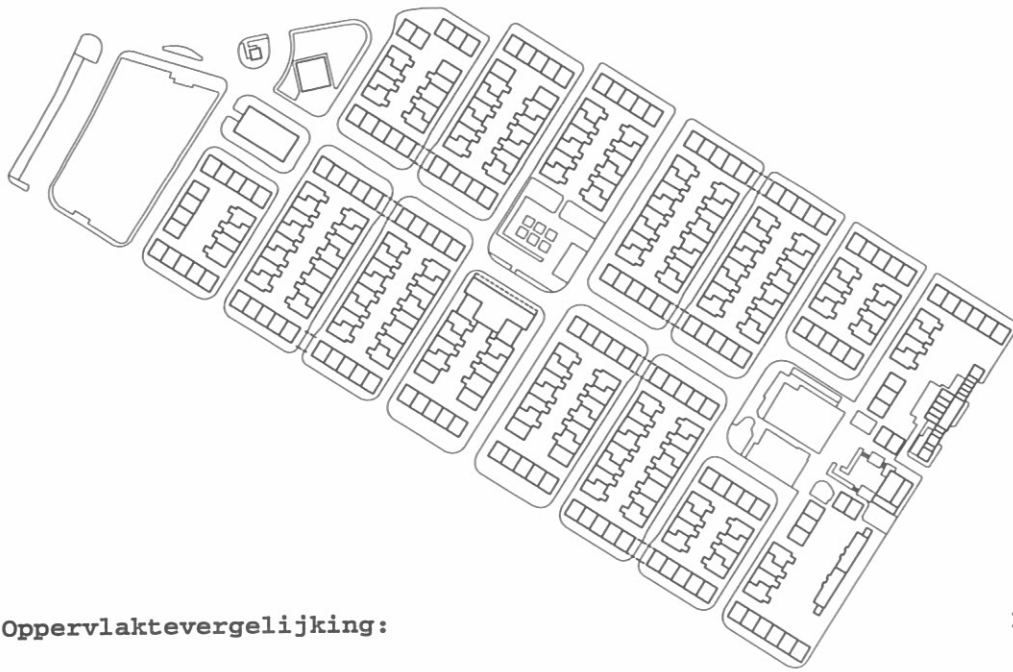
Als de kwaliteit van de gemeenschappelijke open ruimte tot uitgangspunt wordt genomen, dan stelt dat beperkingen aan de mogelijkheid tot timmeren van bergingen of schuttingen. Bergingen moeten bij voorkeur nabij de woningen worden geplaatst en erfscheidingen moeten laag blijven, zodat de openheid gewaarborgd is. Voor de laagbouw is gekeken of bij de vervanging van de uitbouw wellicht een kleine bergruimte kan worden toegevoegd door het doortrekken van het dak. Deze bergruimte meet ongeveer 75 x 200 centimeter, en is geschikt voor bijvoorbeeld een fiets. Los van de technische problematiek die samenhangt met de funderingsplaat is deze uitbreiding weinig bevredigend. De dakgoot komt lager te liggen en het binnenterrein wordt aanzienlijk versmald. De verhoudingen raken zoek.

Wellicht biedt het aanbrengen van een serre tussen de uitbouwen dan meer soelaas. Voor de hoogbouw is uitgegaan van de combinatie van erfscheiding en bergruimte in de vorm van een bergkast van ongeveer 75 x 200 x 150 centimeter haaks op de achtergevel. Overigens is het ook denkbaar om elders in het dorp gemeenschappelijke bergingen, bijvoorbeeld voor fietsen, te realiseren. Te denken valt aan de twee gebouwen aan de 6e Vogelstraat en de eventuele nieuwbouw aan het Vogelplein.

De mogelijkheden voor bergingen zijn dus beperkt, het oprichten van schuttingen ongewenst. Er zullen daarom duidelijke afspraken moeten worden gemaakt over wat wel en niet is toegestaan. Om het open karakter ook in de toekomst te waarborgen is het beheer van de binnenterreinen en de handhaving van die afspraken van essentieel belang. Het ligt voor de hand dat de verantwoordelijkheid voor het beheer en de handhaving bij De Key komt te liggen.

De bovenstaande denklijn vertrekt vanuit de kwaliteit van openheid, groene idylle. Binnen dit beeld is slechts beperkt plaats voor bergingen en zal de openheid door strenge afspraken moeten worden gewaarborgd. De Key zal daarbij een belangrijke rol moeten spelen. Er is echter ook een andere denklijn mogelijk, waarin de samenhang tussen binnenterrein, berging en beheer heel anders is geregeld. Deze denklijn vertrekt vanuit de kwaliteit van het timmerparadijs. Het binnenterrein volledig in tuinen opgedeeld en binnen enkele eenvoudige regels over hoogte en oppervlak is het eigen timmeren toegestaan. De nadruk ligt op de vrijheid van de individuele bewoners en het eindbeeld zal veel

minder beheersbaar zijn. Foto's van vroeger geven een indruk van de te verwachten rommeligheid.

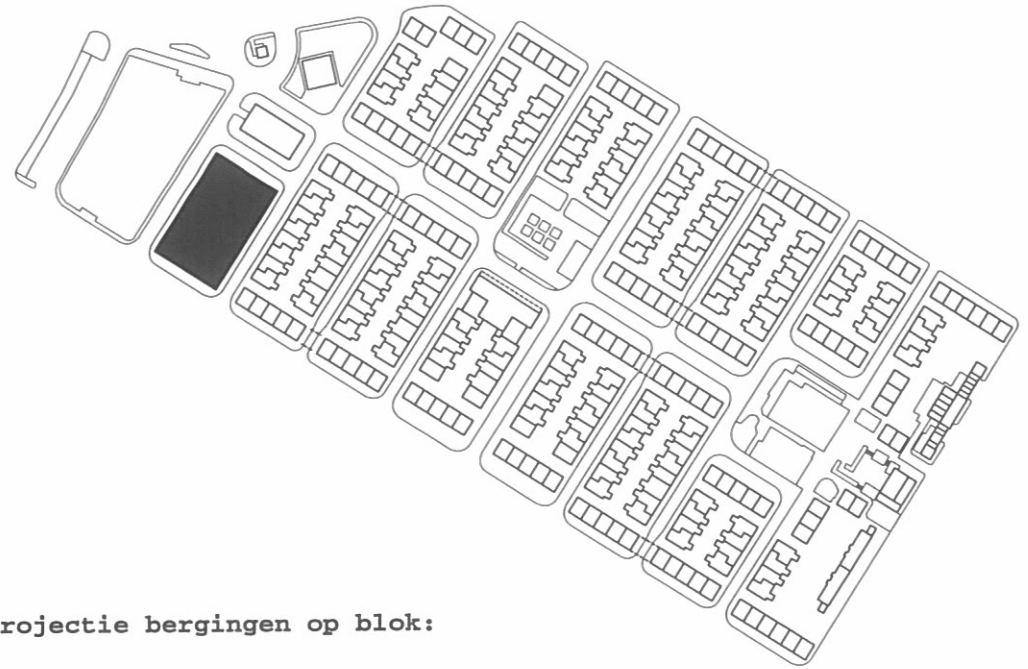

Oppervlaktevergelijking:

Totale oppervlakte bergingen:

$313 \times 3.5 \text{ m}^2 (1.5 \times 2.35 \text{ m}) = 1095.5 \text{ m}^2$

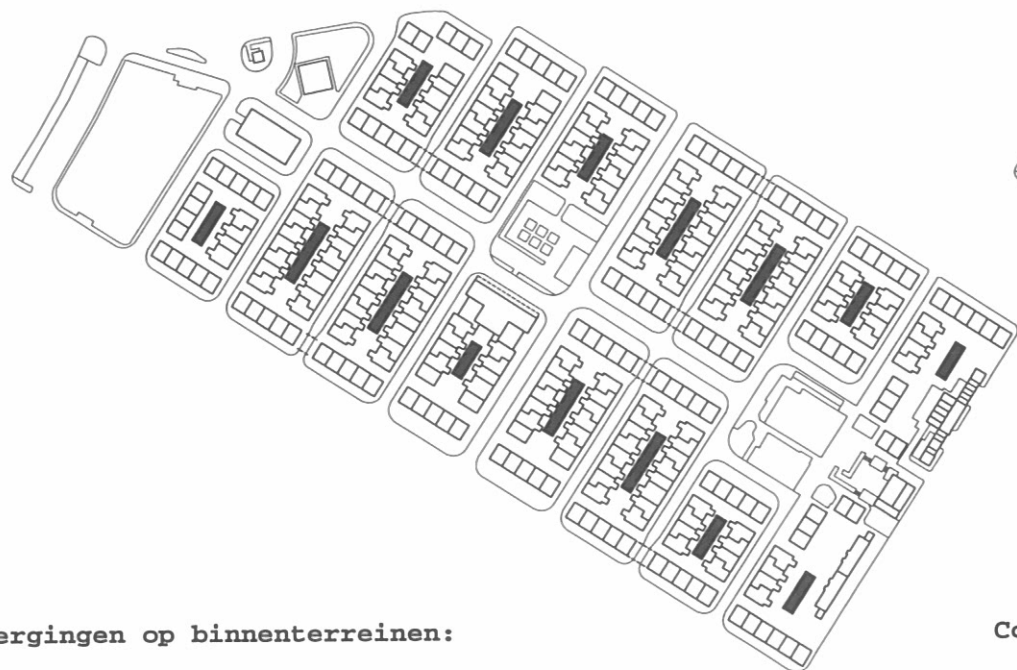

Projectie bergingen op blok:

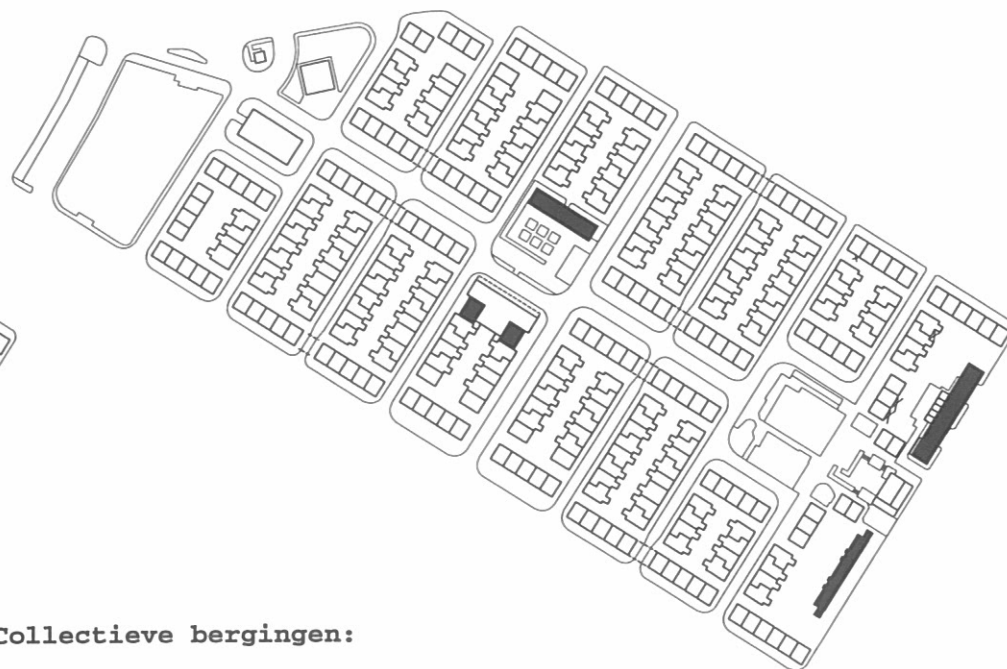
$1095,5 \text{ m}^2 = \text{blok 1}$

Oppervlakte bergingen

Bergingen op binnenterreinen:

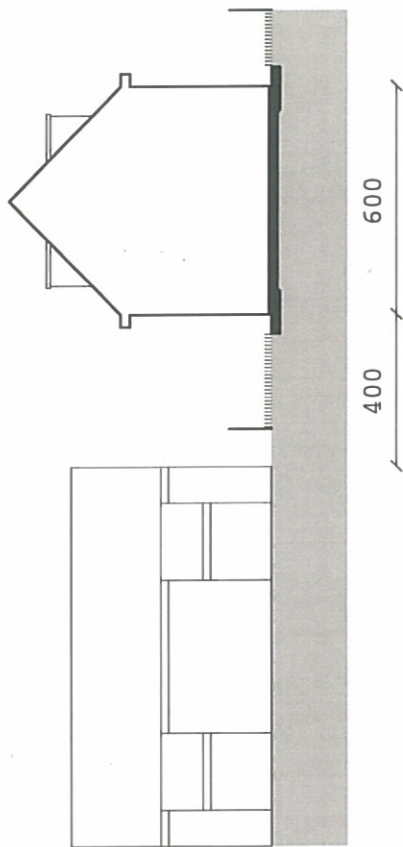
■ 1095,5 m² bergingen

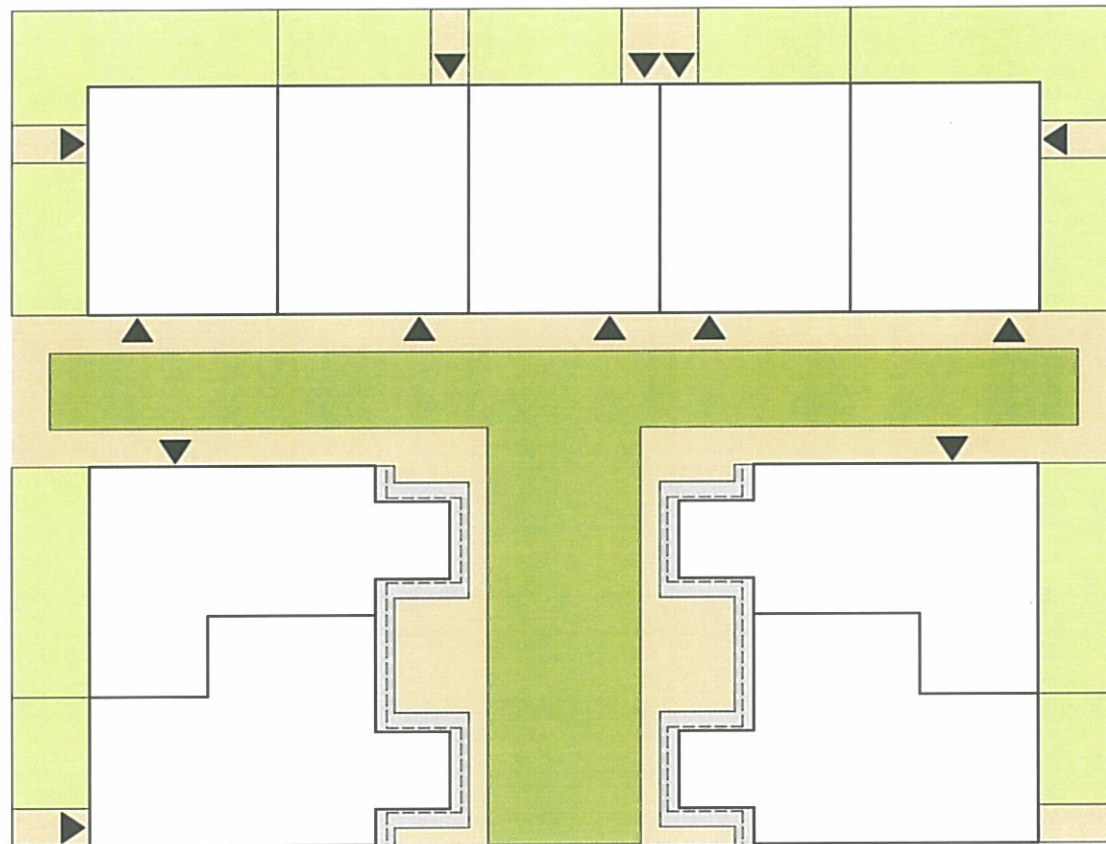
Collectieve bergingen:

■ 279 fietsenbergingen 0,75 x 1,80 m.
of 136 verhuurbare bergruimten (1,50 x 2,35 m. = 3.5 m²)

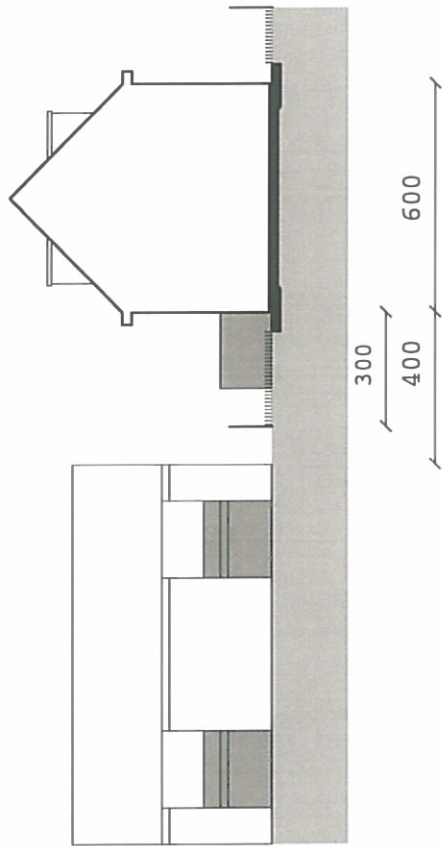
Oppervlakte bergingen

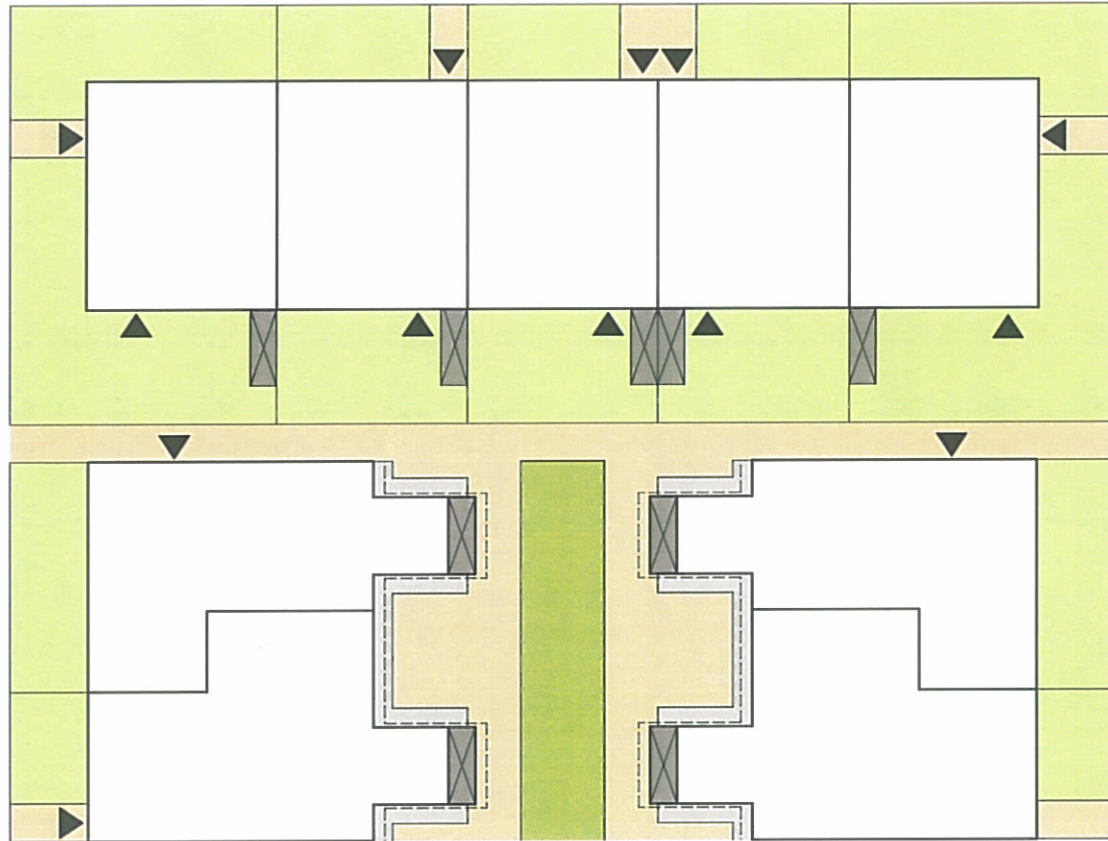
Doorsnede schaal 1:200

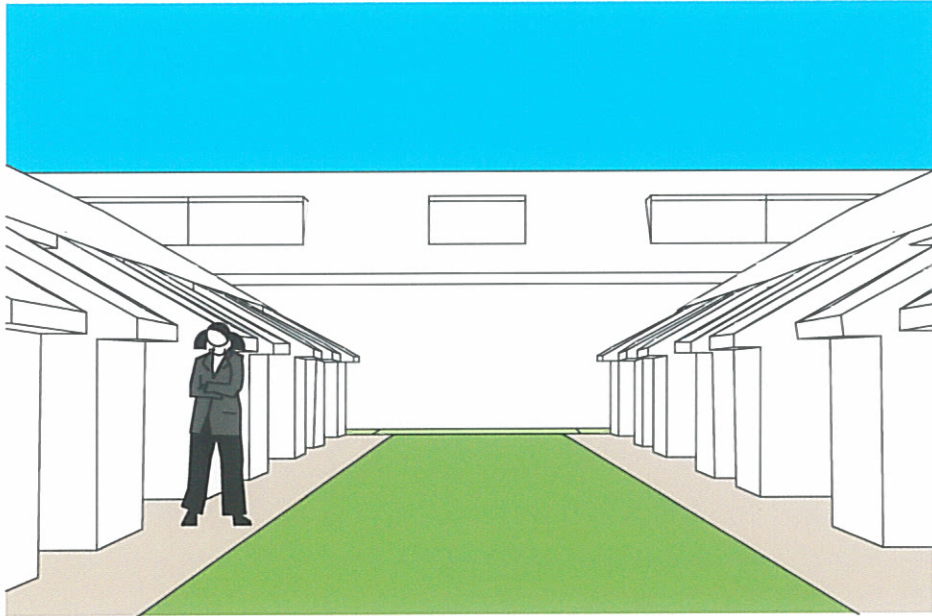
Fragment principe verkaveling schaal 1:200

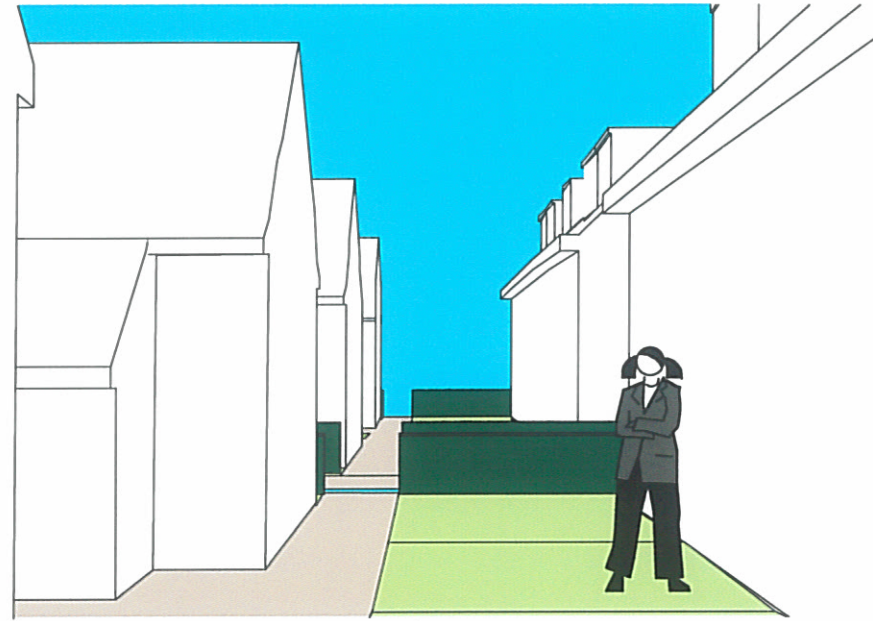
Doorsnede

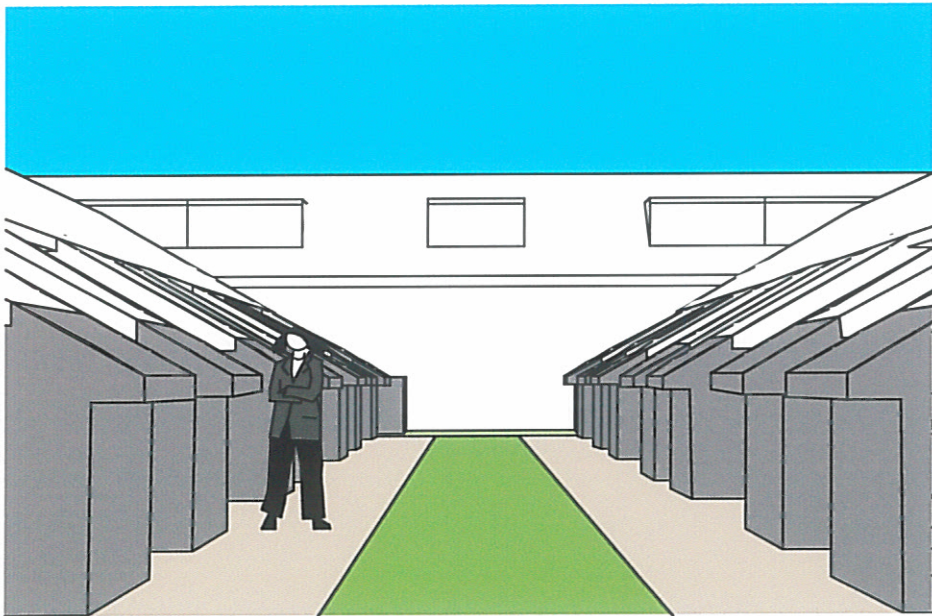
Fragment principe verkaveling

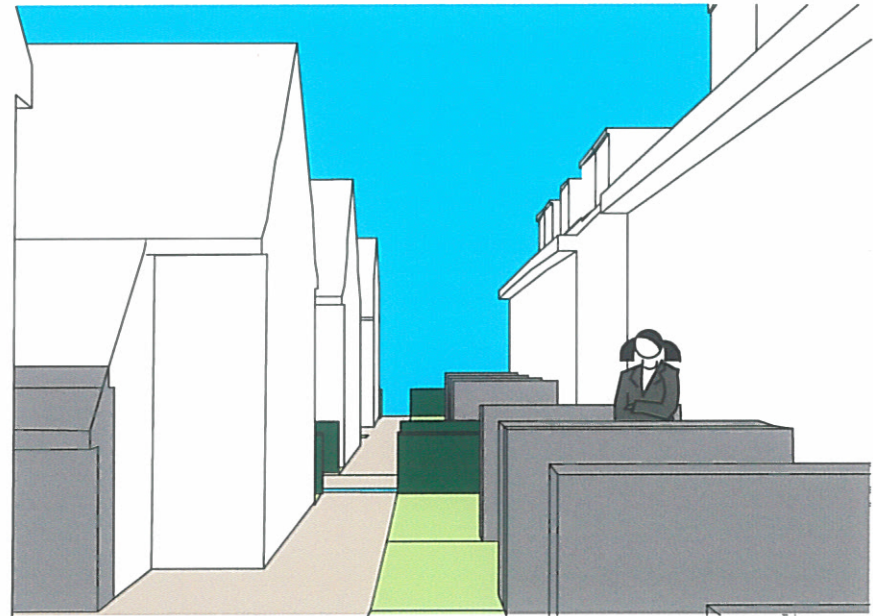
Laagbouw bestaande situatie

Hoogbouw bestaande situatie

Laagbouw nieuwe situatie

Hoogbouw nieuwe situatie

4. Uitgangspunten voor het ontwerp

4.1. Twee vraagstukken

Uit de verkenningen komen twee meer algemene vraagstukken naar voren, die de kern van de opgave raken, namelijk de vraagstukken van authenticiteit en gemeenschappelijkheid.

Op de eerste plaats het vraagstuk van authenticiteit. Wat is/was het karakter van het dorp en in hoeverre kan dat uitgangspunt vormen voor het ontwerp? Dit vraagstuk is vooral van belang vanwege de cultuur-historische waarde en betekenis van het dorp. De geschiedenis van Vogeldorp leert, dat er eigenlijk twee 'zuivere' opvattingen over de woonomgeving zijn geweest: namelijk de oorspronkelijke indeling in tuinen waarin kon worden getimmerd en de latere opschoning tot gemeenschappelijke open ruimte. De laatste opvatting is nog steeds zichtbaar, maar is in toenemende mate aan slijtage onderhevig. Ook bij de erfscheidingen is iets soortgelijks aan de hand. Oorspronkelijk kwamen alleen houten hekwerken aan de straat voor, waardoor de straten een stoer karakter hadden. Later zijn deze vervangen voor heggen en kreeg het dorp zijn huidige 'wollige' karakter.

Het tweede vraagstuk heeft betrekking op gemeenschappelijkheid. De oorspronkelijke gemeenschappelijkheid van het dorp was gebonden aan de grote openbare ruimten (kop van het dorp, Lange Vogelstraat, Vogelplein, Vogelplantsoen), de straten en de gemeenschappelijke voorzieningen

(administratiegebouw, winkels, brandweergarage, buurthuis, badhuis). Na de opschoning van de binnenterreinen en de terugloop van de gemeenschappelijke voorzieningen is de gemeenschappelijkheid veel meer bij de open binnenterreinen komen te liggen. Juist die gemeenschappelijkheid staat nu onder druk. Er is behoefte aan duidelijkheid over het mijn en dijn (eigen domein en erfgrenzen), maar ook aan naleving van gemeenschappelijke afspraken (beheer). De behoefte aan formele bepalingen als kader voor individuele vrijheid is een teken van verstedelijking. Deze verstedelijkingstendens, waarbij de grenzen tussen private en openbare ruimte scherper worden gesteld, vraagt opnieuw om een heldere uitspraak over het gemeenschappelijk karakter van het dorp: wat is de ruimtelijke en institutionele drager van die gemeenschappelijkheid? Ligt zij bij de binnenterreinen en is zij daar gereguleerd en/of ligt zij bij de grote openbare ruimten en betekenisvolle voorzieningen?

4.2. Opgaven

Als uitgangspunten voor het ontwerp van de woonomgeving stellen wij de volgende vier opgaven voor. Deze opgaven zijn gebonden aan onderdelen van de woonomgeving en hebben elk een eigen programma en benadering.

- Hoofdelementen. De hoofdelementen in Vogeldorp zijn de belangrijkste structuurbepalende elementen van het dorp: kop van het dorp, Lange Vogelstraat, Vogelplein, Vogelplantsoen en de

daaraan gesitueerde gemeenschappelijke voorzieningen. Deze elementen zijn tevens de belangrijkste dragers van het gemeenschappelijk karakter van het dorp. Deze ruimten moeten duidelijk openbaar zijn: de ontmoetingsplekken van het dorp. Verder stellen we voor om betekenisvolle gemeenschappelijke voorzieningen te versterken en toe te voegen. In dat licht denken we aan herbouw van het winkelblok aan het Vogelplein en het administratiegebouw op de kop van het dorp. Dit laatste gebouw zou een voorziening op het snijvlak van stad en dorp kunnen huisvesten, zoals bijvoorbeeld kleine horeca.

- Randen. De randen vormen het raakvlak met de rest van de stad. De Zamenhofstraat krijgt een andere functie en kan daarom opnieuw worden ingericht. We stellen voor om het parkeren en de vuilinzameling aan de randen te situeren.
- Woonstraten. Het dorp wordt autoluw. De vernieuwing van leidingen wordt aangegrepen om het straatprofiel te versmallen tot 3,5 meter, zodat parkeren in de straten wordt bemoeilijkt. De voortuinen worden dan iets breder. Aandacht verdient de afscheiding van de voortuin. Wij overwegen een stevige afbakening met een houten hek, dat parkeren in de voortuin onmogelijk maakt en de straten een stoer karakter geeft. Deze erfscheiding wordt gemeenschappelijk aangebracht en valt onder beheer van De Key. Verder stellen we voor om het gehele wegvlak inclusief eventuele stoep in één materiaal uit te voeren, zodat de straat visueel ruim oogt.
- Blokken: voortuinen, binnenterreinen, bergingen, erfscheidingen. De blokken zijn omsloten door straten en zijn privaat verkaveld of hebben een gemeenschappelijke open ruimte. We willen het verschil tussen de blokken en de openbare ruimte vergroten. De toegankelijkheid wordt beperkt door een duidelijke markering langs de straat: de afscheiding van de voortuinen en doorgangen. Zoals onder punt 3.4. is aangegeven, hangt de inrichting van de binnenterreinen samen met de mogelijkheden voor bergingen en schuttingen en het beheer. Daarbij zijn twee denklijnen mogelijk, die elk vertrekken vanuit een uitgesproken specifieke kwaliteit: timmerparadijs of groene idylle. In onze ogen is een duidelijke keuze voor de ene of de andere kwaliteit noodzakelijk. Die keus is bepalend voor de verdere inrichting en het toekomstig beheer.

Literatuur en bronnen

Rudy Schreijnders [red], *De droom van Howard, verleden en toekomst van de tuindorpen*. Rijswijk, Uitgeverij Elmar, 1990. [in opdracht van het gemeentelijk Woningbedrijf Amsterdam] p. 114/15, 150.

Anthonie Krop, *Werken en wonen in de Buiksloterham. De geschiedenis van een voormalige polder*. Stichting Historisch Centrum Amsterdam-Noord, Amsterdam 1992.

Wil Swart, *Van sinaasappelkistje tot kangaroewoning. Het Amsterdam-Noord van Arie Keppler*. Wijkopbouworgaan Midden-Noord, Amsterdam 1992.

ir. A. Keppler, *De Amsterdamsche noodwoningen tweede complex*. In *Tijdschrift voor Volkshuisvesting*, 1e jrg. no. 4, 15 mei 1920, pp. 98-91

J.J. van der Velde, *Stadsontwikkeling van Amsterdam. 1939-1967*. Amsterdam: Scheltema & Holkema, 1968.

Atlas Amsterdam-Noord. Historische-morfologische studie. DRO Amsterdam, oktober 1997.